

In deze speciale uitgave

Voor u ligt een speciale uitgave van WOT's new. Deze uitgave is in zijn geheel gewijd aan het symposium 'Investeren in landschap, de moeite waard?' dat de WOT Natuur & Milieu samen met WING *Proces Consultancy* organiseerde op 26 september 2006. Adriaan Geuze vindt dat er een masterplanning nodig is voor duurzame investeringen, terwijl Joks Janssen ervoor pleit om te investeren in mensen. Verder concluderen een viertal onderzoekers dat investeren in stilte, schoonheid en gezondheid, investeren is in duurzaamheid. Ook de deelnemers komen aan het woord tijdens het debat over een aantal prikkelende stellingen. Het symposium maakte duidelijk dat de discussie over de maatschappelijke waarden van natuur en landschap nog maar net is begonnen.

WOT's new is een uitgave van de eenheid WOT Natuur & Milieu, onderdeel van Wageningen UR. Deze Nieuwsbrief bevat informatie over alle wettelijke onderzoekstaken natuur en milieu.

Redactie: Bram ten Cate
WOT Natuur & Milieu
Postbus 47, 6700 AA Wageningen
Tel. (0317) 47 78 44
E-mail: info.wnm@wur.nl
Internet: www.wotnatuurenmilieu.wur.nl

Abonnement

Aan- of afmelden voor de Nieuwsbrief kan uitsluitend via bovenstaand mailadres. Informatie uit deze Nieuwsbrief mag worden overgenomen mits de bron wordt vermeld.

Investeren in landschap, de moeite waard?

Over maatschappelijke waarden en duurzaamheid

Steeds meer wetenschappers proberen de zachte waarden van natuur en landschap om te rekenen in harde euro's. Beleidsmakers en politici zien hierin een nuttig instrument bij afwegingen tussen bijvoorbeeld woningbouw en natuur. De WOT Natuur & Milieu organiseerde samen met WING *Proces Consultancy* op 26 september een symposium over dit onderwerp. Daaruit bleek dat de discussie over de waarde van zulke omrekeningen nog maar net is begonnen.

De deelnemers kwamen pas los tijdens het debat over een viertal prikkelende stellingen.

Dat er nog veel moet gebeuren voor de wetenschap de zachte waarden van natuur en landschap helder kan meten en beleidsmakers daar hun plannen op kunnen baseren, bleek tijdens de discussie over de maatschappelijke kosten- en batenanalyse (MKBA). Er waren heel wat deelnemers die de MKBA als een onvolwaardig instrument beschouwden, waarachter politici en beleidsmakers zich kunnen verschuilen. 'De MKBA camoufleert politieke lafheid', stelde Tom Bade van KPMG. Tegelijkertijd waren er veel wetenschappers die vonden dat de MKBA weliswaar in de kinderschoenen staat, maar dat het een goed instrument is om mensen bij elkaar te brengen en belangen af te wegen.

Uit de drie inleidingen bleek dat er nog heel veel vragen zijn als het gaat om het investeren

in het landschap. Adriaan Geuze pleitte aan de hand van een historisch verhaal over polders voor masterplanning, want daaraan ontbreekt het volgens hem bij projecten als de Betuwe-route en de Zuidas. Een rondetafelgesprek met vier wetenschappers maakte duidelijk dat natuur en landschap zeker waarde hebben, maar dat die niet à la minuut in euro's zijn om te rekenen. En Joks Janssen hield de zaal voor dat investeren in natuur en landschap ook betekent dat je investeert in mensen.

De deelnemers kwamen pas los tijdens het debat over een viertal prikkelende stellingen. Mensen konden kiezen – voor, tegen of twijfel – door aan een tafel te gaan staan. Opvallend was dat de meeste deelnemers wel hadden nagedacht over het investeren in

natuur en landschap, maar dat er wel veel twijfelaars waren rond de vraag of de rijksoverheid een leidende rol moet spelen bij natuur en landschap en de vraag of een maatschappelijke kosten- en batenanalyse wel nuttig is. De vraag of natuurorganisaties ondernemender moesten zijn en of er niet gewerkt moet worden aan vitale coalities riepen minder twijfel op, maar overeenstemming was er zeker niet.

Wat het symposium duidelijk maakte, is dat er op dit ogenblik een discussie gaande is over

de waarde van natuur en landschap en hoe wetenschappers en beleidsmakers daar mee omgaan. Er zijn nog wel vragen te over, over de rol van de overheid, over de rekenmethodes, over het al dan niet erbij betrekken van belanghebbenden, over de rol van planning, en over de rol die nieuwe rekenmethodes gaan krijgen binnen de politieke besluitvorming. Een andere kwestie is de langetermijnproblematiek van natuur en landschap. Vele malen viel het woord duurzaamheid. De vraag is of dat zich verhoudt tot de euro's uit de rekenmethodes.

Adriaan Geuze: 'Masterplanning nodig voor duurzame investeringen.'

Met een 'onredelijk' verhaal schudt landschapsarchitect Adriaan Geuze de deelnemers aan het symposium wakker met een gloedvol pleidooi voor masterplanning.

Landschapsarchitect Adriaan Geuze waarschuwt de zaal vol wetenschappers en beleidsmakers van tevoren. 'Ik hou een onredelijk verhaal, als je het wetenschappelijk en objectief bekijkt.' Want Geuze is niet tevreden over de manier waarop er tegenwoordig geïnvesteerd wordt in het landschap. 'De Betuweroute is een 110 kilometer lange betonnen muur door de Betuwe. De Zuidas is geen nationaal project. En voor hetzelfde bedrag waarmee de tunnel voor de HSL is aangelegd, had je een kwart van het Groene Hart kunnen kopen.'

'We zitten nu in de zesde fase van de ruimtelijke ordening', stelt Geuze. En hij neemt het publiek mee op een vogelvlucht langs de geschiedenis, van de monniken die tussen 1100 en 1300 de eerste delen van Nederland ontgonnen, via de masterplanning in de middeleeuwen, de opkomst van entrepreneurs daarna, tot de doordachte plannen van Lely voor de Waddenzee en de Zuiderzee. In de

twintigste eeuw komt de Nederlandse ruimtelijke ordening volgens Geuze tot een 'apotheose'. Er ontstaat een planning met drie pijlers, met een rijksdienst voor de uitvoering, een masterplan met grote ambitie, en wetenschappelijke ondersteuning. Dat leidt tot de Deltawerken, en de aanleg van Flevoland en Almere.

Maar vanaf het moment dat de babyboomers hun intrede doen, gaat het volgens Geuze mis. De masterplanning wordt losgelaten, de rijksdiensten afgebouwd, en de wetenschappelijke ondersteuning versnipperd. Het gaat niet meer om ruimtelijke plannen, maar om het 'land als gesamt-kunstwerk', volgens de landschapsarchitect. 'We zitten nu in de zesde fase', aldus Geuze. 'De ruimtelijke ordening gaat door exegese in het beleid alle kanten op.' Want mensen houden hardnekkig vast aan bestaande beelden en vooruitzichten. 'Het idee dat de landbouw verdwijnt, is fatalisme in het kwadraat', aldus Geuze die ook nog 'mediamonumenten' als het Naardermeer hekelde.

Met de polder als voorbeeld pleit Geuze voor het herintroduceren van de masterplanning. Die is nodig om de problemen in de binnen-

Adriaan Geuze: 'Ik hou een onredelijk verhaal, als je het wetenschappelijk en objectief bekijkt.'

steden op te lossen. 'We hebben uitgerekend dat er 150.000 huizen gebouwd kunnen worden binnen de ring van Rotterdam. Dan kun je het polderlandschap uitleggen, zodat die mensen kunnen genieten.' Maar daarvoor is een nieuwe generatie nodig, stelt Geuze. Het is tijd voor een wisseling van de wacht. 'We zullen de babyboomers eraan moeten herinneren dat ze moeten gaan.'

Sonja Kruitwagen: 'Kijk naar de waarde van stilte'.

Tour d'horizon: 'Investeren in stilte, schoonheid en gezondheid is investeren in duurzaamheid.'

Vier onderzoekers zitten aan tafel. Ze hebben gemeen dat ze onderzoek doen naar de zachte waarden van natuur en landschap, en hoe die zich verhouden met de harde waarde van euro's. Ed Dammers van het Ruimtelijk Planbureau deed onderzoek naar de waarde van schoonheid. Roel Jongeneel van de leerstoelgroep Agrarische Economie van Wageningen Universiteit berekende de kosten en baten van het natuurbeleid.

Sonja Kruitwagen van het Milieu- en Natuurplanbureau keek naar de waarde van stilte. En Sjerp de Vries van Alterra rekende door of groen leidt tot gezondheidswinst.

Alle vier de onderzoekers zijn ervan overtuigd dat natuur en landschap een meerwaarde betekenen voor mensen. Kruitwagen berekende dat woningen per decibel geluidsoverlast 1,7 procent in waarde dalen. De Vries

vond een duidelijke, positieve relatie tussen de hoeveelheid groen en de gezondheid van mensen. En Dammers ontdekte dat de investeringen in natuur en landschap doortellen in de vastgoedprijzen. Toch blijft het moeilijk om een prijskaartje te hangen aan dingen als stilte, schoonheid en gezondheid als gevolg van natuur en landschap. Jongeneel berekende dat we in Nederland 0,2 procent van het bruto nationaal product – ongeveer een miljard euro – uitgeven aan natuur, tweederde aan aankoop en inrichting van natuurgebieden, eenderde aan andere zaken. Maar of dat nu stilte, schoonheid en gezondheid tot gevolg heeft, dat blijft onduidelijk.

Het is zaak om de zachte waarden van natuur en landschap op de agenda te zetten, concluderen de vier onderzoekers. Want als ze op een vraag van discussieleider Herman Eijsackers hun onderzoeksresultaten naar een landelijke schaal vertalen, dan blijkt dat die waarden voor de maatschappij belangrijk zijn. 'In de kenniseconomie is de ruimtelijke kwaliteit

Alle vier de onderzoekers zijn ervan overtuigd dat natuur en landschap een meerwaarde betekenen voor mensen.

steeds belangrijker', stelde Dammers. Maar om een prijskaartje te hangen aan stilte, gezondheid en schoonheid? Kruitwagen zag meer iets in het zoeken naar de waarde voor

de lange termijn, waarbij stilte, gezondheid en schoonheid deel uitmaken van het meer algemene duurzaamheidsbegrip.

Joks Janssen: 'Investeer in mensen.'

Investeren in natuur en landschap betekent dat je moet investeren in mensen. Volgens Joks Janssen van Telos kan het cultuurlandschap dienen als basis voor economische ontwikkeling als er vitale coalities ontstaan tussen stad en platteland.

'De planologie is verworden tot reguleren', stelt Janssen. 'Ook de Nota Ruimte is vooral bedoeld om processen in toom te houden. Maar voor een duurzame ontwikkeling is het nodig om te investeren in economisch, ecologisch en sociaal-cultureel kapitaal.' Janssen onderzocht de regio Eindhoven en kwam met

het plan om daar het cultuurlandschap als onderscheidend vermogen voor de regio in te zetten. 'Het landschap speelt in zo'n kennisregio een belangrijke rol, niet alleen als het

gaat om de inrichting of de kennisinfrastructuur, maar ook qua culturele lading.' Het plan was bedoeld om te provoceren, aldus Janssen. 'In het post-agrarische landschap wordt het landschap in plaats van object van landinrichting object van regulering.' Nu de landbouw als drager voor het landschap minder belangrijk wordt, kun je juist de culturele eigenschappen van het landschap dragend maken voor de nieuwe ontwikkelingen in dat landschap. Als de culturele eigenschappen van het landschap drager worden van nieuwe ontwikkelingen voldoen de oude, sectoraal ingestoken doeleinden en perspectieven voor het landschap niet meer. Het is zoeken naar combinaties van functies die passen bij het cultuurlandschap. 'Je moet toe naar een transformatie van doelen en perspectieven', stelt Janssen. 'En daarbij moet je zoeken naar vitale coalities tussen stad en platteland.' Want de culturele eigenschappen en economische mogelijkheden van het platteland worden vooral bepaald door wat mensen uit de stad met dat platteland willen.

Daarbij komt dat nieuwe economische activiteiten moeten aansluiten bij de bestaande economische motoren in het landschap. Van daaruit kun je nieuwe concepten ontwikkelen. Janssen noemt regionale voedselketens, zorg-hotels, smaakcoöperaties van streekproducten en gezondheidstoerisme als voorbeeld. 'Zo is het vanuit de bestaande economische sectoren zoeken naar een economisch fundament voor het landschap.'

Stellingen en reacties; Landschappers in debat

Tijdens het symposium 'Investeren in natuur en landschap' konden de deelnemers reageren op vier prikkelende stellingen. Hieronder een bloemlezing van de stellingen en de reacties daarop.

Stelling 1

Frans Tielrooy, Raad voor het Landelijk Gebied: *De groene pleitbezorgers stellen zich te weinig ondernemend op.*

Meeste stemmen voor

Arjan Vriend, Landschapsbeheer Nederland: *Een ondernemer dient risico te nemen bij het investeren. Dat kun je niet verlangen bij doeleinden die zo belangrijk zijn voor de waarden van natuur en landschap. Via het budgetmechanisme moet daarvoor voldoende geld beschikbaar blijven.*

Karin de Feijter, Stichting Natuur en Milieu: *Je kunt alles wel privatiseren, maar natuur en landschap blijft een overheidstaak.*

Marc Bijlsma, Regio Rivierenland: *Natuurorganisaties zouden een actievere rol moeten aannemen en meedenken over oplossingen die voor iedereen positief zijn.*

Stelling 2

Mieke van Heuven, Landschapsbeheer Nederland: *Zonder eindverantwoordelijkheid van de rijksoverheid gaat het landschap in Nederland te gronde.*

Geen duidelijke voor of tegens, veel twijfel

Hans van den Heuvel, Ministerie van LNV: *Er blijft altijd landschap. Te gronde is voor mij te zwart-wit. We hebben een keuze gemaakt voor Nationale Landschappen. Daar bieden we hulp aan bij provincies en gemeenten. Ik vind niet dat we onze handen van het landschap aftrekken.*

Joep Dirx, WOT Natuur & Milieu: *Wat je ziet gebeuren, is dat er allerlei krachten op het landschap inwerken en dat de regie ontbreekt. Als niemand anders het doet, dan moet de rijksoverheid het doen.*

Frans Tielrooy, Raad voor het Landelijk gebied: *Het is de illusie van maakbaarheid die niet meer bestaat. Denk je nou echt dat het rijk tegen een gemeente zegt: die glastuinbouw moet weg. Wie legt het geld ernaast?*

Paul Opdam, Alterra: *We moeten zorgen dat de Nederlandse bevolking goed nadenkt over natuur en landschap. Dat gebeurt nu niet.*

Stelling 3

Joks Janssen, Telos: *Zonder vitale coalities tussen stedelijke en landelijke actoren blijft de discussie over landschapskwaliteit holle retoriek.*

Meeste stemmen voor

Machiel Schilder, Provincie Overijssel: *Er is helemaal geen scherpe scheiding tussen stad en land. Ik vraag me af of je alles via rode functies moet oplossen, want dan winnen de economische krachten.*

Margit Jókövi, Ruimtelijk Planbureau: *De stelling ademt: doe maar vitaal. Alsof het alleen maar via vitale coalities kan. Het is een deeloplossing.*

Stelling 4

Tom Bade, KPMG: *MKBA's doen meer goed dan kwaad.*

Meeste stemmen voor, veel twijfel

Machteld Linssen, Projectbureau Belvedere: *Een MKBA is een instrument ter ondersteuning en niet hetzelfde als de politieke besluitvorming.*

Kees Hendriks, Alterra: *De MKBA is een instrument om verschillende werelden met elkaar in contact te brengen.*

Frans Tielrooy, Raad voor het Landelijk gebied: *Een ondernemer is iemand die durft. Een MKBA is een stalinistische rekenmethodiek voor superboekhouders.*

Tekst: Martin Woestenburg

Fotografie: Guy Ackermans